

Serkan GÜNGÖR^(*)Asım TÜRKESH^(**)

ÜLKE EKONOMİLERİNİN KARINCALARI; KOBİ'LER

1 - GİRİŞ

KOBİ ifadesi “Küçük ve Orta Ölçekli İşletme” kavramının kısaltması olarak literatürde kendine yer bulmuştur. Evrensel anlamda KOBİ'leri tanımlayan, üzerinde fikir birliğine varılmış, ortak bir tanımlama bulunmamaktadır. Bu nedenle KOBİ'leri tanımlamakta ülkeden ülkeye farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Dünya’da yaygın olarak kullanılan ölçütler; istihdam edilen işgücü sayısı, satış hasılatı ve bilanço büyüklüğü olarak gözümüze çarpmaktadır. Ülkemizde ise KOBİ'lere dönük tanımlama, 08.01.1985 tarihli ve 3143 sayılı Kanun’un ek 1. maddesine dayanılarak hazırlanan, 2005/9617 karar sayılı “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik”¹ ile düzenlenmiştir. Bu yönetmelikle KOBİ'lerin sınıflandırılmasında çalışan sayısı, bilanço ve satış büyüklüklerini esas alan bir tanım uygulanmaya başlamıştır. Buna göre, 250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 25 milyon TL’yi geçmeyen işletmeler KOBİ olarak tanımlanmıştır.²

Öte yandan KOBİ'ler ülkemiz ekonomisi için ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü Türkiye’deki toplam işletmelerin %99,9’unu KOBİ’lerden oluşması dikkat çekici bir istatistiktir. Ayrıca KOBİ'ler ülkemizde toplam istihdamın %78’ini, toplam katma değerin %55’ini, toplam satışların %65,5’ini, toplam yatırımların %50’sini oluşturmaktadır.³ Ülkemiz dış ticareti içinde ise KOBİ'lerin payı 2010 yılı için ihracatta %60, ithalatta ise %42’ler düzeyindedir.⁴

^(*) Vergi Müfettişi

^(**) Vergi Müfettiş Yardımcısı

¹18 Kasım 2005 tarih ve 25997 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak 18 Mayıs 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir

²2005/9617 Karar Sayılı “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik”, Madde 4/b

³KOSGEB KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı (2011-2013), Ankara, Nisan 2011, syf.31

⁴www.tuik.gov.tr, 198 Sayı 27.09.2011 tarihli haber bülteni

Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde öncelikle KOBİ'lerin genel yapısına değinilecektir. Ardından KOBİ'lerle ilgili Dünya'daki ve Türkiye'deki uygulamalarla ilgili bilgiler verilmesinin yanında, mükellefiyet ve vergi incelemeleri çerçevesinde vergisel açıdan KOBİ'lerin durumu ele alınacaktır.

2- KOBİ'LERİN GENEL YAPISI, GÜÇLÜ ve ZAYIF YÖNLERİ

Her ne kadar küçük ve orta ölçekli işletmeler, KOBİ kelimesi altında birleşse de; ülkemizde bu tür işletmeler, 2005/9617 karar sayılı "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik" ile mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak 3 alt sınıfa ayrılmışlardır. Bu ayırım yapılırken çalışan kişi sayısı ve yıllık net satış hasılatları kriter olarak dikkate alınmıştır. Buna göre söz konusu yönetmeliğin 5. maddesinde yapılan bu düzenlemeyi tablo halinde şöyle özetleyebiliriz:

Sınıf	Çalışan Sayısı (Kişi)	Yıllık Net Satış Hasılatı (TL)
Mikro İşletme	0-9 arası	1.000.000,00
Küçük İşletme	10-49 arası	5.000.000,00
Orta Büyüklükteki İşletme	50-249 arası	25.000.000,00

Söz konusu yönetmeliğin 6. maddesinde yapılan düzenleme ile; hesapların kapanış tarihinde işletme sınıfları ve KOBİ vasfı belirlenirken dikkate alınan kriterlerden herhangi birini, birbirini takip eden iki hesap döneminde de kaybeden veya aşan işletmeler sınıf değiştirmekte veya KOBİ vasfını kaybetmektedir.

Öte yandan KOBİ'leri ölçek olarak küçük ama sayıca çok olmaları ve ekonominin lokomotifi olarak nitelendirilmeleri nedeniyle ekonominin karıncaları olarak ifade edebiliriz. KOBİ'ler, değişen piyasa koşullarına karşı hızlı uyum yetenekleri, esnek üretim yapıları, bölgesel kalkınmadaki rolleri, işsizliğin azaltılması ve yeni iş alanlarının açılmasındaki katkıları gibi bir dizi olumlu özellikleri nedeniyle ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmasında önemli bir işlev görmektedirler. Bürokratik olmayan; yalın ve yeniliklere açık yönetim tarzı, KOBİ'lere süratli karar alma ve uygulama avantajı sağlamaktadır. KOBİ'ler butik üretim sayesinde ürün farklılaşması sağlamakta ve büyük işletmelere ara malı temin ederek tedarik zincirini tamamlamaktadır. Bu özelliklerinden dolayı KOBİ'ler, dengeli gelir dağılımının tesisindeki olumlu katkıları nedeniyle sosyal kalkınmada da önemli bir işlev görmektedirler. Faaliyet gösterdikleri bölgelerde istihdam ve gelir artışı sağlayarak, büyük şehirlere doğru göçü önlemekte ve bölgede, yaşama ve büyüme potansiyeli yüksek olan yeni işletmelerin doğuşuna ortam hazırlamaktadırlar. Diğer yandan KOBİ'ler, bölgesel kalkınma süreci içerisinde, ülkenin tüm yaratıcı girişimci potansiyelini ortaya çıkarmakta ve kalifiye eleman yetiştirilmesinde de önemli katkılar sağlamaktadır.

Kuşkusuz, bir üst paragrafta sayılan güçlü tarafların yanında KOBİ'lerin zayıf olduğu yönler de mevcuttur. Bunların başında çoğunlukla aile şirketi şeklinde kurulan KOBİ'lerin profesyonel olmayan yönetim sistemleri gelmektedir. İyi yönetilmeyen bir işletme ekonomideki fırsatları kaçırmanın yanında olası olumsuz ekonomik gelişmelerden zamanında öngörülemediği için alınamayan önlemler nedeniyle ciddi şekilde etkilenecektir. İkinci bir olumsuz yan olarak sermaye yetersizliğinden bahsed-

biliriz. Küçük ölçekli bu tür işletmeler yeterince sermayeye sahip olamadıkları için hem ekonomideki küçük krizlerde bile kapanma noktasına gelebilmekte hem de yüklü hammadde alamadığı için iskonto uygulamalarından faydalanamamakta ve ekonomik fırsatları değerlendirememektedirler. Bunların yanında yoğun bürokratik engeller, farklı nedenlerle özsermaye dışında, banka kredileri ve nakdi teşvikler gibi kaynak temin edememe, dış ticaret konusundaki tecrübesizlik, kalifiye eleman yetersizliği, modern pazarlama tekniklerinden yararlanamama, tedarik sorunları ve KOBİ'lerin organize olamamaları diğer zayıf yanlar olarak göze çarpmaktadır.

3- DÜNYADA ve TÜRKİYE'DE KOBİ UYGULAMALARI

3.1- Dünyada KOBİ'ler

Giriş bölümünde de bahsedildiği gibi dünya çapında ortak ve standart bir KOBİ tanımı bulunmamaktadır. Bunun en önemli nedeni KOBİ kavramını belirleyen özelliklerin işletmenin yerine, zamana ve ortama göre değişmesidir. Ayrıca ülkelerin gelişmişlik düzeyi ve sektörlerin yapısının farklılığı da bu tanımlama güçlüğüne doğrudan etkilemektedir.

KOBİ'ler ABD, Japonya ve Almanya gibi gelişmiş ülkeler başta olmak üzere tüm ülkelerde ekonomik ve sosyal açıdan çok önemlidir. Ekonomik açıdan öneminin 2 nedeni, neredeyse tüm dünya ülkelerinde KOBİ'lerin tüm işletmeler içindeki payının ortalama %97'ler gibi çok yüksek oranlarda olması ve KOBİ'ler dışında kalan büyük işletmelere girdi sağlayan işletmelerin büyük çoğunluğunun yine KOBİ'lerden oluşmasıdır. Sosyal açıdan önemiye ülkelerdeki istihdamın önemli boyutunu oluşturmaları diğer bir deyişle KOBİ'lerden elde edilen gelirle hayatlarını sürdüren işletme sahipleri ve ücretle çalışan işçilerin sayısının azımsanamayacak kadar çok olmalarıdır.⁵

Öte yandan KOBİ'lerin ülke ekonomileri için önemini gösteren çarpıcı istatistikler de karşımıza çıkmaktadır. Örneğin KOBİ'lerin toplam istihdam içindeki payları birçok ülkede en az %50'ler seviyesindedir. Özellikle Japonya'da bu oran %80'ler düzeyindedir. Ayrıca ülke ekonomilerindeki yatırım, üretim, katma değer gibi makro büyüklüklerde KOBİ'lerin payları azımsanamayacak büyüklüktedir. Bu konuyla ilgili, aşağıda, bazı ülkelerdeki KOBİ'lerin ekonomi içindeki boyutlarını gösteren rakamlar bulunmaktadır.⁶

⁵KOBİ'lerin Dünya Ekonomisindeki Yeri, Özlem YONAR, <http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=258> Ekim 2008

⁶"Türkiye'de KOBİ'ler ve KOSGEB" DPT Uzmanlık Tezleri, CANSIZ Mehmet, Ankara, 2008, syf.15

	ABD	Almanya	Hindistan	Japonya	İngiltere	Güney Kore	Fransa	İtalya
KOBİ'lerin Toplam İşletmelere Oranı	97,2	99,8	98,6	99,4	96,0	97,8	99,9	97,0
KOBİ'lerin Toplam İstihdamdaki Oranı	50,4	64,0	63,2	81,4	36,0	61,9	49,4	56,0
KOBİ'lerin Toplam Yatırımlardaki Oranı	38,0	44,0	27,8	40,0	29,5	35,7	45,0	36,9
KOBİ'lerin Toplam Üretimdeki Payı	36,2	49,0	50,0	52,0	25,1	34,5	54,0	53,0
KOBİ'lerin Toplam İhracattaki Oranı	32,0	31,1	40,0	38,0	22,2	20,2	23,0	
KOBİ'lerin Toplam Katma Değerdeki Oranı	36,2	49,0	50,0	52,0	25,1	34,5	54,0	53,0
KOBİ'lerin Toplam Kredilerdeki Oranı	42,7	35,0	15,3	50,0	27,2	46,8	48,0	

Yukarıdaki tablo dikkatle incelendiğinde, KOBİ'lerin ekonomideki ağırlıkları nispetinde bir ihracat oranı yakalayamadıklarını görebiliriz. KOBİ'ler maalesef beklenen düzeylerde ihracat yapamamaktadırlar. Bunun başlıca nedenleri olarak ihracat veya ithalat sürecinde karşılaşılan bürokrasiyi, yeteri düzeyde tecrübe sahibi olunmamayı, teşviklerin azlığını ve dış ticaret konusunda nitelikli personel yetersizliğini sayabiliriz.

3.2- Türkiye'de KOBİ'ler

Son yıllarda Türkiye, ekonomik büyüme ve kalkınmayı hedefleyen orta vadeli sanayi politikalarının oluşturulmasında ve sanayi stratejilerinin hazırlanmasında gözle görülür bir gelişme kaydetmiştir. Bu

politika ve stratejilerin temelinde ise KOBİ'lere büyük bir önem atfedilmektedir. 2006 yılında yürürlüğe giren 2005/9617 karar sayılı "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik" bu çerçevede düzenlenmiştir. Böylece ülkemizde hem KOBİ'lerle ilgili önemli bir düzenleme yapılmış hem de Dünya ile uyumlu bir KOBİ tanımı ortaya konulmuştur.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Yıllık İş İstatistikleri 2009 yılı verilerine göre ülkemizde 250'den az çalışanı olan 3.222.133 adet girişim bulunmaktadır. Bu veri kaynağından, girişimlerin sektör ve illere göre dağılımı da elde edilebilmektedir. Çalışan sayısı bilgisinin yanında satış hâsılatı ve bilanço değerlerini de içerecek şekilde düzenli yayınlanan başka veri bulunmadığından, TÜİK Yıllık İş İstatistikleri verisinde 250'den az çalışanı olan girişim sayısı, toplam KOBİ sayısı olarak kabul edilmektedir. Çalışan sayısı 250'den az olmasına rağmen satış hâsılatı veya bilanço kriterleri bakımından KOBİ sayılma eşiğini aşan işletme sayısının toplam işletmelerin çok küçük bir oranı (yaklaşık binde bir) olduğu öngörülmektedir. Bu itibarla, KOBİ sayısı olarak TÜİK İş Kayıtlarındaki 0 - 250 çalışanı bulunan girişim sayısını esas almak mevcut durumda seçilebilecek en iyi seçenek olarak görülmektedir.⁷

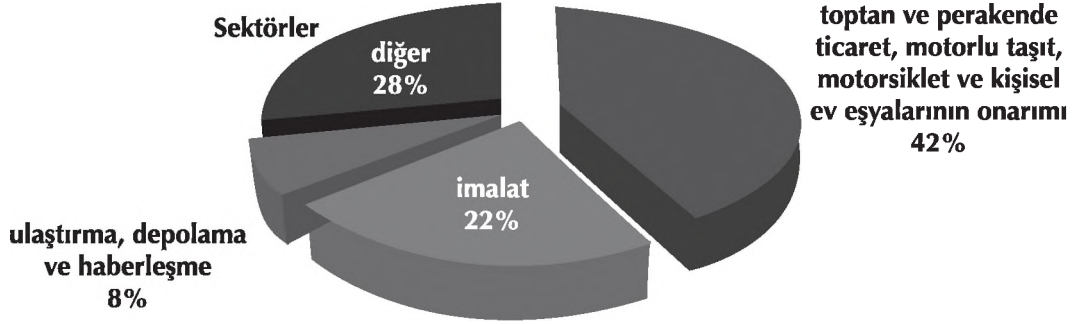
Çalışmamızın giriş bölümünde de bahsedildiği gibi ülkemiz ekonomisindeki işletmelerin yaklaşık %99,9'u KOBİ'lerden oluşmaktadır. Ülkemizde, toplumun ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında KOBİ'lerin payını ve etkinliğini artırmak, rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmek, sanayide entegrasyonu ekonomik gelişmelere uygun biçimde gerçekleştirmek, KOBİ'lere ekonomik, teknolojik ve yönetim alanlarında destek olmak, finansman sağlanması konusunda danışmanlık hizmeti vermek ve benzeri amaçlarla, 1990 yılında çıkarılan 3624 sayılı kanunla Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) kurulmuştur.⁸ Bu kuruluş, 2009 yılına kadar sadece imalat sanayi sektöründeki KOBİ'lere hizmet vermiştir. Ancak ülkemizde imalat sanayi sektörü dışındaki sektörlerin ekonomik katma değer üretme ve istihdam yaratma potansiyelinin artması ve imalat sanayi dışındaki sektörlerdeki KOBİ'lerden gelen talepler, KOSGEB'in hedef kitlesini tüm KOBİ'leri kapsayacak şekilde genişletmesi gerekliliğini gündeme getirmiştir. Bu doğrultuda "3624 sayılı KOSGEB Kuruluş Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair 5891 sayılı Kanun" 5 Mayıs 2009 tarih ve 27219 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Böylece hizmet ve ticaret sektörlerindeki KOBİ'ler de KOSGEB hedef kitlesine dâhil edilmiş ve KOSGEB ülkemizin KOBİ'lerden sorumlu ulusal kuruluşu niteliğine kavuşmuştur.

KOSGEB verilerinden elde edilen bilgilere göre, KOSGEB faaliyetleri ile birebir ilişkili olan KOBİ'ler ülkemizde yaklaşık olarak, toplam işletmelerin %99,9'unu, toplam istihdamın %78'ini, toplam katma değer %55'ini, toplam yatırımların %50'sini, toplam ihracatınsa %60'ını oluşturmaktadır. Ayrıca ülkemizdeki KOBİ'lerin sektörel dağılımını aşağıdaki grafik yardımıyla görebilmekteyiz.⁹

⁷KOSGEB KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı (2011-2013), Ankara, Nisan 2011, sf.30

⁸20.04.1990 tarih ve 20498 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak aynı gün yürürlüğe girmiştir

⁹2011-2015 KOSGEB Stratejik Planı, Ankara, 2011, sf.41

4- VERGİ İNCELEMELERİ AÇISINDAN KOBİ'LER

04/01/1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 140'ıncı maddesi ile 13/12/1983 tarihli ve 178 sayılı Maliye Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 20'nci maddesine dayanılarak hazırlanan "Vergi İncelemelerinde Uyulacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" 31.10.2011 tarih ve 28101 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Yönetmeliğin tanımlar başlıklı 3. maddesinde "aktif büyüklük" hesap dönemi sonundaki bilançonun aktif toplamı, "büyük ölçekli mükellefler" aynı yönetmeliğin 24 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendinde belirtilen mükellefler ile Bakanlık tarafından belirlenen hadleri aşan diğer mükellefler, "küçük ve orta ölçekli mükellefler" büyük ölçekli mükellefler dışında kalan mükellefler, "öz sermaye büyüklüğü" hesap dönemi sonundaki bilançonun pasif tablosunda yer alan öz kaynaklar toplamı, "yıllık iş hacmi" ise hesap dönemi sonundaki gelir tablosunda yer alan net satışlar tutarı olarak tanımlanmıştır.

Vergi İncelemelerinde Uyulacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in "Birinci sınıf tüccarların gruplara ayrılması" başlıklı 24. maddesi ile "birinci sınıf tüccarların ilk defa gruplara ayrılması" başlıklı geçici 1. maddesi ise aşağıdaki gibidir:

Madde: 24– (1) Birinci sınıf tüccarlar, vergi incelemesine tabi tutulma bakımından yıllık iş hacimleri, aktif ve öz sermaye büyüklükleri esas alınarak aşağıdaki şekilde gruplara ayrılır:

a) Birinci Grup: Yıllık iş hacmi 21.500.000 TL, aktif büyüklüğü 20.000.000 TL veya öz sermaye büyüklüğü 8.000.000 TL'nin üzerinde olanlar ile bu tutarlara bakılmaksızın bankalar, sigorta şirketleri, finansal kiralama şirketleri, faktöring ve finansman şirketleri, sermaye piyasası kurumları ile bireysel emeklilik veya sermaye piyasası faaliyetlerinde bulunmak veya 19/10/2005 tarihli ve 5411 sayılı Bankacılık Kanununda yer alan faaliyet konularından en az birini yürütmek üzere kurulan kuruluşlar ve finansal holding şirketleri.

b) İkinci Grup: (a) bendinde belirtilenlerin dışında kalanlar.

(2) Birinci fıkrada yer alan tutarlar, her yıl bir önceki yıla ilişkin olarak 213 sayılı Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre belirlenen yeniden değerlendirme oranında artırılmak suretiyle yeniden tespit edilir. Bu şekilde hesaplanan tutarların %5'ini aşmayan kesirler dikkate alınmaz. Bakanlık, bu şekilde tespit edilen tutarları %50'sine kadar artırmaya veya indirmeye yetkilidir.

Birinci sınıf tüccarların ilk defa gruplara ayrılması

Geçici Madde 1 – (1) Birinci sınıf tüccarların, 24 üncü maddenin birinci fıkrasında belirtilen had-

lere göre ilk defa gruplara ayrılmasında, 2010 hesap dönemi sonundaki, kendisine özel hesap dönemi tayin edilenlerde ise 2010 yılı içinde biten hesap dönemi sonundaki, bilanço ve gelir tablolarında yer alan iş hacimleri, aktif ve öz sermaye büyüklükleri esas alınır.

Yukarıda gösterildiği üzere "Vergi İncelemelerinde Uyulacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik"e göre yıllık iş hacmi 21.500.000 TL, aktif büyüklüğü 20.000.000 TL veya öz sermaye büyüklüğü 8.000.000 TL'nin üzerinde olanlar ile bu tutarlara bakılmaksızın bankalar, sigorta şirketleri, finansal kiralama şirketleri, faktöring ve finansman şirketleri, sermaye piyasası kurumları ile bireysel emeklilik veya sermaye piyasası faaliyetlerinde bulunmak veya 19/10/2005 tarihli ve 5411 sayılı Bankacılık Kanununda yer alan faaliyet konularından en az birini yürütmek üzere kurulan kuruluşlar ve finansal holding şirketleri dışında kalan mükellefler "küçük ve orta ölçekli mükellefler" olarak tanımlanmış olup bu sınıflandırma için 2010 hesap dönemi neticeleri dikkate alınacaktır.

5- SONUÇ

Çalışmamızın yukarıdaki bölümlerinde bahsedildiği üzere, gerek ülkemiz gerekse tüm dünya ülkeleri açısından KOBİ'lerin günden güne çok daha önemli hale geldiği görülmektedir. Çünkü ülke ekonomilerinin içerisinde KOBİ'lerin payı; dış ticaret, istihdam, yaratılan katma değer, üretim, yatırım ve benzeri makro büyüklüklerde azımsanmayacak oranlara ulaşmıştır. Dolayısıyla globalleşen dünyamızda ülkeler açısından KOBİ'lerin büyümesi ekonomilerin büyümesi anlamına gelmektedir. Bu nedenle de KOBİ'lerin ölçek olarak küçük ama sayıca çok olmaları ve ekonominin büyümesine yaptıkları olumlu etkileri göz önüne alınırsa onları ekonominin karıncaları olarak nitelendirmek yanlış olmayacaktır.

Öte yandan tüm ülkelerde KOBİ'leşme sürecinde yaşanan bürokratik engellerin kaldırılması yönündeki çalışmalar bugüne kadar olmadığı boyutlarda devam etmektedir. Ülkemizde de yapılan hukuki, ticari ve mali alandaki düzenlemeler KOBİ'ler göz önünde bulundurularak yapılmaktadır. Yazımızın son bölümünde bahsedildiği üzere vergi incelemeleri açısından ortaya çıkan yeni uygulamayı da bu sürecin bir parçası olarak görmek gerekmektedir. Bu yüzden gerek ülkemiz, gerekse diğer ülkelerin ekonomik gelişmelerinde büyük önem arz eden KOBİ'lerin gün geçtikçe büyüyerek profesyonelleşeceği muhakkaktır.